

UDK 347.77:007
izvorni
Ur. lipanj 1989.

PRAVNI ASPEKTI ZAŠTITE PODATAKA U AUTOMATIZOVANIM SLUŽBENIM EVIDENCIJAMA

1. OPŠTI OSVRT

1.1. *Pojava kompjutera.* Od početka pedesetih godina — kada su se pojavili prvi elektronski digitalni računari — tehnološke inovacije se svakim danom i u svakom pogledu sve više razvijaju. U vreme pojave kompjutera, složenost i troškovi elektronske obrade podataka ograničavalo je njihovu primenu prvenstveno na eksperimentalna naučna i vojna istraživanja. U međuvremenu, informatička tehnologija — čiji je neprikosnoveni simbol kompjuter — toliko je uznapredovala da je izazvala dramatičan preokret u razvoju tehnologije ne samo tokom šezdesetih i sedamdesetih godina — pojavom tzv. druge i treće generacije kompjutera — već i tokom osamdesetih — pojavom ličnih kompjutera i super-kompjutera četvrte i pete generacije. Dalje perspektive idu u pravcu razvoja šeste generacije kompjutera na osnovama tzv. molekularne elektronike. Može se reći da je osnovna karakteristika kompjutera njegova *memorija*, tj. mogućnost pamćenja i čuvanja podataka čime se on bitno razlikuje od svih dosadašnjih ljudskih izuma i tvorevina. (*J. Naisbett, 1985*)

»Tokom četvrt veka od pojave prvih komercijalnih digitalnih kalkulatora (...) postoji rapidna i stalna proliferacija uređaja za obradu podataka. (...) Kompjuteri su već odavno *prerasli* svoju prvobitnu ulogu elektronskih kalkulatora za obavljanje komplikovanih naučnih zadataka, i na mnogobrojne načine postali osnova rasprostranjenih višenamjenskih i multimedijalnih poslovnih, državnih i obrazovnih informacijskih sistema.« (*A. Miller, 1971*)

1.2. *Pravna informatika.* Oko kompjutera počele su se razvijati i potpuno nove oblasti prava i pravne informatike — od relativno lako manipulativnih i »prijateljskih« (*user-friendly*) personalnih kompjutera i sistema za kancelarijske i kućne potrebe, do kompleksnih (nacionalnih i transnacionalnih) pravnih informacionih sistema — CREDOC, QUIC/LAW, IRETIJ, JURIS, ITALGIURE, EUROLEX, LEXIS, WESTLAW, EURONET, INTERDOC, PRAVO-1 itd. (*J. Bing, 1984; Informatique et droit en Europe, 1984; D. S. Garcia, 1978; A. Flory & H. Corze 1984; K. Grimmer, 1986; S. Lilić, 1978. i dr.*)

»Rezultat procesa inicijalne obrade (pravnih) podataka je pronalaženje osnovnih *pravnih izvora*. Ovi izvori nalaze se kao pisana pravila u raznim zakonima, propisima, sudskim odlukama itd. Tumačenjem tih odredbi pravnik uobličava pravnu normu (...). Taj integralni postupak uobličavanja pravne odluke, mora biti adekvatno primenjen i pri izgradnji kompjuterizovanih sistema, tako da postoji mogućnost modifikacije prethodnog zaključka u naknadi.« (*J. Bing, 1984, str. 21—23*)

* Dr. Stevan LILIĆ, Pravni fakultet Beograd

1.3. *Ekspertni sistemi — veštačka inteligencija.* Najnovija dostignuća na području pravne informatike kreću se u pravcu konstruisanja visoko sofisticiranih, tj. inteligentnih pravnih informacionih sistema (*legal expert systems*) primenom tzv. veštačke inteligencije (*artificial intelligence* — »AI«) uz tehnološku podršku superkompjutera pete generacije. (*J. Bing, 1987*)

»Mogućnost izgradnje »inteligentnog« pravnog informacijskog sistema, tj. informacionog sistema koji na neki način *razume pojmove* određene pravne oblasti, veoma privlači pažnju u poslednje vreme (...) Interesovanje za inteligentne sisteme velikim delom proističe iz želje da se prevaziđu postojeći sistemi za pronalaženje pravnih dokumenata (*legal document retrieval*) koji se još uvek oslanjaju isključivo na tehniku punog teksta i ključnih reči. (...) Najkritičnija tačka u projektovanju inteligentnog pravnog informacionog sistema za pronalaženje podataka, kao stručno-dijagnostičkog sistema, je konstrukcija pojmovnog modela (*conceptual model*) odgovarajućeg pravnog područja.« (*T. McCarty, 1983, 265—266; C. de Bessonnet, 1983; A. Garner, 1986; B. Zupančič, 1988. i dr.*)

1.4. *Jugoslovenska iskustva i projekti.* I u našoj zemlji, nakon prvih (pionirskih) pokušaja izgradnje eksperimentalnih pravnih informacionih sistema (*YUSPI-EM*), sve više ima projekata ove vrste. Tako, prema nacrtu »Projekt PRIS (Pravosudni informacioni sistem Jugoslavije), predstavlja osnov za razmatranje (...) i pristupanju etapnoj modernizaciji informacionog sistema za potrebe pravosuđa i drugih društvenih subjekata koji se bave izučavanjem, stvaranjem i primenom prava.« Na tim projektima, osim tehničkih stručnjaka, u najvećoj meri moraju da budu uključene naučne institucije i naučni i stručni radnici iz oblasti prava (npr. pravni fakulteti, instituti za javnu upravu, sudovi i sl.) — što je do sada samo delimično bio slučaj. Osim toga, u toku je i rad na izradi *Projekta informacionog sistema opštinske uprave u SR Srbiji*, zatim za potrebe *Vrhovnog suda SR Slovenije* (*N. Plavšak, 1987*), i dr. Tako, prema *Programu razvoja informacionih sistema državnih organa i SIZ društvenih delatnosti u SR Srbiji* (bez pokrajina) za razdoblje 1981—1985, projektovanje informacionih sistema se znatno razlikuje od drugih tehničkih projektovanja, s obzirom na to da se najveći deo rada na projektovanju sastoji u rešavanju problema interakcije upravljanja sa osnovom koju čine podaci.

»Pod projektovanjem IS podrazumeva se, pored projektovanja automatske obrade podataka u okviru određenih postupaka i modernizacija načina rada i odlučivanja, što dovodi do unapređenja i transformacije postupaka i organizacije uopšte (...).

Uvođenje upravljačkih IS u državne organe i SIZ društvenih delatnosti zahteva pored projektovanja i implementacije projektovanih rešenja i odgovarajuće kadrove, nova tehnička sredstva, da bi u eksploataciji, implementirani IS dao očekivane rezultate (...).

Operativni ciljevi realizacije IS državnih organa i SIZ društvenih delatnosti su: (...) (2) obezvređivanje efikasnog rada organa uprave na pripremi podataka potrebnih za samoupravno odlučivanje; (...) (4) omogućavanje realizacije principa javnosti u radu organa uprave i stručnih službi radi potpunijeg informisanja radnih ljudi; (5) obezbeđivanje efikasnog ostvarivanja pojedinačnih prava radnih ljudi i građana (i organizacija udruženog rada) u odnosima sa organima javne uprave i stručnim i drugim službama SIZ-ova društvenih delatnosti...« (*Program razvoja informacionih sistema, 1980*)

2. OBRADA PODATAKA, SLOBODE I PRAVA GRAĐANA I JAVNI INTERES

2.1. *Procesiranje podataka.* Prikupljanje, obrada i korišćenje podataka oduvek je igralo značajnu ulogu u vođenju društvenih poslova i ostvarivanja funkcija vlasti. U savremenim uslovima može se reći da je upravo ta aktivnost »procesiranja« podataka jedna od *fundamentalnih funkcija države* — obrada podataka javlja se kao bitna pretpostavka zakonitom, efikasnom i ekonomičnom ostvarivanju uloge državnog sistema i javne uprave. Ova se tvrdnja može lako dokazati mnogim istorijskim i savremenim primerima iz najrazličitijih oblasti javnog života — od popisa stanovništva do vođenja najraznovrsnijih službenih i drugih evidencija (npr. matične knjige, prebivališta i boravište, lično ime itd.). Tom prilikom, po pravilu, javne vlasti propisuju i određene obaveze, odnosno dužnosti građana, i istovremeno daju određene garancije da će se prikupljeni podaci koristiti isključivo u svrhe koje su izričito naznačene.¹ Za podatak (*data*) može se reći da predstavlja neku vrstu »osnovne sirovine« koja se nakon obrade (tj. »procesiranja«), pretvara u »informaciju«. Informacije se mogu koristiti u najrazličitije svrhe, odnosno registrovati i »čuvati« u kompjuterizovanim informacionim sistemima. S toga su i akronimi »AOP« (»automatska obrada podataka«), odnosno, »EOP« (»elektronska obrada podataka«), postali sinonimi za savremena »informatička društva« (A. Melezinek—A. Kornhauser—L. Šturm, 1987), tj. za društva u kojima se velike količine najrazličitijih podataka obrađuju automatski — elektronski. Porastom složenosti industrijskih i društvenih sistema mogu se uočiti dve karakteristične tendencije — sa jedne strane, uočava se porast državne i administrativne intervencije — a sa druge, veliki državni i administrativni organizacioni sistemi postaju modeli industrijskim preduzećima i institucijama javnih službi. (E. Pusić, 1985) Podaci se prikupljaju, obrađuju i prenose, odnosno klasifikuju pomoću moćnih potencijala elektronske informatičke tehnologije današnjih *kompjuter-država* (*computer states*). (D. Burnham, 1979, str. 7)

2.2. *Integralna obrada podataka.* Uporedo sa povećanjem kvantuma informacija u opticaju, dolazi i do strahovitog razvoja informatičke tehnologije, tj. tehnologije za automatsku elektronsku obradu podataka i informacija. U savremenim društvima, većina ljudi ostavlja tzv. *informacioni trag* svoje komunikacije sa najrazličitijim državnim organima, javnim (npr. zdravstvenim i obrazovnim) institucijama i nedržavnim organizacijama (npr. bankama, putničkim agencijama, robnim kućama). Pre rasprostranjene upotrebe kompjutera i informacionih sistema, povezivanje i uspostavljanje veze između pojedinih podataka bilo je tehnički veoma teško izvodljivo, a često u praktičnom smislu i nemoguće. Razlog tome treba tražiti u prirodi samoga materijalnog nosioca podataka, tj. informacionog medija — pronalaženje i upoređivanje (papirnih) dosijea ne samo što predstavlja tehnički i fizički problem već postavlja i ozbiljna finansijska pitanja. Osim toga, vreme potrebno za obavljanje pojedinih operacija, po pravilu, u velikoj meri je umanjivalo upotrebnu vrednost dobijenih informacija. Danas, međutim, kompjuterizovani informacioni sistemi i elektronska komunikacija omogućava prevazilaženje vremen-

¹ U SAD, na primer, sprovođenje popisa stanovništva regulisano je Zakonom o popisu (Census Law) koji, između ostalog, predviđa da je: »...isključiva svrha popisa stanovništva pribavljanje opštih statističkih podataka koji se odnose na stanovništvo i uslove života. (...) Lični podaci prikupljeni povodom popisa ne mogu se koristiti radi oprezivanja, vođenja istrage, u vezi sa vojnom i sudskom obavezom, obaveznim školovanjem, regulisanjem imigracionog statusa ili za primenu bilo kog saveznog, državnog ili lokalnog zakona ili propisa.« US Presidential Census Proclamation«, No. 3337, March 1967 (Prema G. B. F. Niblett, 1971: str. 11).

skih i finansijskih prepreka tako karakterističnih za postojeće »papirne sisteme«. Informatička tehnologija i kompjuterizovani informacioni sistemi omogućavaju trenutnu i potpunu obradu informacija — tzv. integralnu obradu podataka.

»(Pokazalo) se da suštinski značaj automatske obrade podataka pomoću moderne informacijske tehnologije nije samo u brzini izvođenja računskih i drugih logičkih operacija već, pre svega, u mogućnosti integrisane obrade međusobno povezanih pojedinačnih elementarnih podataka koji nastaju iz veoma različitih izvora, a tako *agregovane informacije* mogu se na zahtev dobiti za samo nekoliko sekundi. Pri današnjem stanju razvoja savremene tehnologije i organizacije informacionih sistema, moguće je da se ovakvi sistemi međusobno povezuju unutar tako velikih područja kao što su javna uprava, privreda i nauka.« (L. Šturm, 1986, str. 652).

2.3. *Slobode i prava građana i javni interes*. Razvitak kompjuterske tehnologije obrade podataka nužno otvara i pitanje preispitivanja nekih postojećih pravnih koncepcija. Tradicionalne pravne kategorije, kao što su, ugovori, imovinski odnosi, autorsko i patentno pravo i njihova zaštita, vođenje službenih evidencija i izdavanje javnih isprava itd., odjednom su se našli u bitno izmenjenim okolnostima i novom kontekstu. Sa druge strane, savremeni pravni život suočava nas sa novim pravnim institucijama — od tzv. *prava privatnosti (right to privacy)* i *zaštite podataka (data protection)* do *transnacionalnog prenosa podataka (transnational data flow)*. (S. Wolk & W. Luddy, 1986) Pitanje zaštite podataka, odnosno rasprava o ostvarivanju i zaštite tzv. prava privatnosti, posebno u odnosu na pojedinca i građane, predstavlja jedan od najvećih i najneposrednijih, ne samo teorijskih već, pre svega, i praktičnih izazova savremenom pravu i pravnoj nauci.² U takvim okolnostima, postojeće pravne institucije — od zakonodavnih do sudskih — nisu u stanju da održe korak sa razvojem tehnoloških inovacija. Zbog toga je neophodno da se prilikom razmatranja pravnih pitanja u uslovima razvijene informatičke tehnologije, a naročito pri njihovom zakonodavnom regulisanju, pronađe i uspostavi prava mera između mogućnosti ostvarivanja i zaštite sloboda i prava građana i potreba društvene zajednice da (korišćenjem savremenih elektronskih uređaja) osigura ostvarenje javnog interesa.

»Pod pritiskom tehnologije dolazi do *približavanja* pravosudnih, knjigovodstvenih i administrativnih delatnosti. Obrada informacija prisutna je u mnogim tradicionalnim područjima javnog prava, kao i u okviru rada organizacija i organa pravosuđa i uprave. Jasno je da pitanja koja se odnose na obradu podataka u njima ne mogu biti rešena tradicionalnim izolovanim načinom rada pravnika — timski rad stručnjaka različitih profila, s toga postaje uobičajeni organizacijski odgovor.« (D. Kavran, 1987, str. 6).

² Pitanje ostvarivanja odgovarajuće zaštite ličnih podataka postaje aktuelno, kako sa pravnog, tako i sa političkog aspekta, i kod nas. Ilustrativan je primer Izveštaja Predsedništva GK OSK u Beogradu sačinjen na osnovu nalaza radne grupe koja je formirana sa zadatkom da utvrdi umešanost D. P. (do tada predsednika GK OSK u Beogradu) u pripremanju i objavljivanju jedne »humoreske«. U Izveštaju se, između ostalog, konstatuje:

»(D. P.) je naložio (D. S.), načelniku službe državne bezbednosti za Beograd i članu Gradskog komiteta, da mu pribavi i dostavi podatke (o G. N.), što je ovaj i učinio 7. januara 1988. (D. S.) je obezbedio da se (D. P.-u) i 8. januara 1988. pošalje još jedan »presek podataka« (o G. N.). I jedan i drugi akt u koje je učinjen uvid službeno su zavedeni u delovniku Službe državne bezbednosti. Međutim, konstatovano je da u Gradskom komitetu o ovoj službenoj pošiljci nema nikakvog tražnja ni zabeleške.« (»Politika«, 5. februar 1988, str. 10).

2.4. *Pravni aspekti.* Pravna pitanja naročito dolaze do izražaja u obavljanju delatnosti (vođenje evidencija, praćenja stanja i sl.) organa i organizacija javne uprave u okviru kojih se u sve većoj meri koriste moćna sredstva novih tehnologija. (S. Lilić, 1987, str. 2). Priroda i stepen pravne zaštite podataka, u krajnjoj liniji, u zavisnosti je od stepena političkog značaja koji se pridaje ličnim pravima i zaštiti ličnih podataka u odgovarajućim društveno-političkim uslovima. Sa svoje strane, to zavisi od opšteg stepena materijalnog i kulturnog razvitka odgovarajuće društvene zajednice.

»(Zvanični) stavovi o tim pitanjima određuju u kom obimu će se kreirati zakonodavna aktivnost i druge mere u oblasti (...). Zbog toga je nužno definisati pravne osnove državnih organa i drugih subjekata unutar opšteg zakonodavnog i institucionalnog okvira pravne zaštite...«. (G. L. Simons, 1982, str. 15—16).

2.5. *Osnovna pitanja.* Praktično ostvarivanje ličnih sloboda i prava manifestuje se, pre svega, kao pitanje zaštite podataka u kompjuterskim informacionim sistemima. Međutim, pitanja koja problematika zaštite podataka otvara — posebno u oblasti vođenja evidencija od strane državnih organa i ovlašćenih nedržavnih subjekata, veoma su različita.

(a) Pre svega, problematika zaštite podataka može biti okrenuta pitanjima funkcionalnog karaktera — (1) ograničavanje raspolaganjem određenih vrsta podataka; (2) obaveza davanja informacija nedržavnih subjekata (npr. banaka, bolnica) državnim organima i organizacijama (npr. ministarstvu finansija, zavodu za zaštitu zdravlja i sl.); (3) obaveštavanje građana o podacima koji se o njemu prikupljaju i u koju svrhu itd.

(b) Istovremeno, problematika zaštite podataka može biti okrenuta pitanjima organizacionog karaktera; (1) sastav i ovlašćenja posebnih organa (npr. »nacionalnih komisija«, »poverenika«, »registara«) kojima se poverava odgovornost u vezi sa sprovođenjem zakona i drugih mera o zaštiti podataka; (2) tehnički standardi vođenja računskog centra; (3) stručna sprema lica koja obrađuju podatke, itd.

3. AUTOMATIZOVANE EVIDENCIJE

3.1. *Aplikacija informatička tehnologija.* Korišćenje informatičke tehnologije u javnoj upravi može se odnositi praktično na sve oblike aktivnosti koje se obavljaju — od projektovanja unutrašnje organizacione strukture do vođenja informaciono-dokumentacionih i upravljačkih sistema. Međutim, veliki deo upravnih poslova takve je prirode da se njihovo obavljanje može standardizovati, odnosno u uslovima aplikacije elektronske tehnologije i automatizovati.³ Primena informatičke tehnologije u radu uprave zavisice od učestalosti obavljanja rutinskih poslova, odnosno od potrebne količine i vrsta informacija za donošenje odgovarajućih odluka (npr. predlog izmene nekog propisa).

3.2. *Praćenje stanja.* Veliki broj poslova koje obavljaju organi uprave i zajednice sa javnim ovlašćenjima odnose se na vođenje evidencija o određenim podacima iz najrazličitijih oblasti društvenog života (npr. registar stanovništva, evidencija poreskih obveznika, registar motornih vozila, evidencija građevinskih i drugih objekata, itd.). Po prirodi stvari, ti su poslovi najpo-

³ Tako, na primer, upravni poslovi mogu se klasifikovati na rutinske — koji su podobni za standardizovano i automatsko izvođenje i kreativne — koji zahtevaju primenu novih postupaka i novih rešenja. (L. Šturm, 1970)

dobniji za automatsku obradu primenom kompjutera i drugih sredstava elektronske obrade podataka (R. Pirnat, 1987). U okviru svoje uloge i položaja koji su utvrđeni ustavnim i zakonskim propisima⁴ organi uprave, odnosno organizacije i zajednice sa javnim ovlašćenjima, u okviru svojih prava i dužnosti, *prate stanje* u oblastima za koje su obrazovani i na osnovu rezultata do kojih dolaze u praćenju stanja preduzimaju mere za koje su ovlašćeni i daju inicijative kojima se obezbeđuje ostvarivanje politike i izvršavanje zakona, odnosno otklanjanju pojave koje nisu u skladu sa utvrđenom politikom. Organi uprave *prate stanja* u oblastima za koje su obrazovani na osnovu podataka koje sami prikupljaju kada su za to ovlašćeni zakonom, kao i na osnovu podataka koje prikupljaju, obrađuju i iskazuju, odnosno dostavljaju drugi ovlašćeni organi, organizacije i službe. Ti se podaci koriste kao službeni podaci.

3.3. *Službene evidencije.* Karakteristično je ovlašćenje i obaveza organa uprave da podatke i obaveštenja koje, pri praćenju stanja, prikupljaju po službenoj dužnosti, a koji su značajni za praćenje, planiranje i usmeravanje društvenog razvoja, dostavljaju (u skladu sa zakonom) i društveno-političkim organizacijama i zainteresovanim samoupravnim i drugim organizacijama i zajednicama. Pod službenom evidencijom podrazumeva se prikupljanje, klasifikacija i obrada podataka utvrđena zakonom, drugim propisom ili samoupravnim opštim aktom. Osim toga, može se voditi evidencija o drugim podacima i okolnostima koji nemaju službeni karakter. Razlikovanje službenih od neslužbenih evidencija posebno dolazi do izražaja povodom izdavanja uverenja, odnosno drugih isprava (certifikata, potvrda, i dr.) u upravnom postupku.⁵

(a) U tom smislu, državni organi izdaju uverenja, odnosno druge isprave o kojima vode *službenu evidenciju*. Osim toga i samoupravne organizacije i zajednice izdaju uverenja, odnosno druge isprave o činjenicama u vezi sa poslovima koje vrše na osnovu javnih ovlašćenja. Pod službenom evidencijom, podrazumeva se evidencija koja je ustanovljena propisom, odnosno samoupravnim opštim aktom organizacije ili zajednice kojoj je povereno javno ovlašćenje. Uverenja i druge isprave o činjenicama o kojima se vodi službena evidencija moraju se izdavati saglasno podacima službene evidencije. Takva uverenja i isprave imaju značaj javne isprave i primenjuje se pretpostavka njihove tačnosti.

b) Međutim, državni organi, odnosno samoupravne organizacije i zajednice izdaju uverenja i druge isprave i o činjenicama o kojima *ne vode službenu evidenciju* ukoliko je to utvrđeno zakonom. U tom slučaju, činjenice se utvrđuju u postupku predviđenom za izvođenje dokaza. Ovakva uverenja i isprave ne vezuju organ kome se podnose kao dokaz, tako da organ može ponovo utvrđivati činjenice navedene u uverenju ili ispravi, dakle ne primenjuje se pretpostavka tačnosti.

3.4. *Automatizovane evidencije.* Uvođenjem informatičke tehnologije, vođenje službenih i drugih evidencija prenosi se na kompjuterizovane sisteme u okviru specijalizovanih stručnih institucija.

Tako, na primer, *Gradski zavod za informatiku* Beograda obrađuje podatke u okviru određenih automatizovanih evidencija. Zavod izdaje *Pregled podataka* koji je sačinjen tako da ukazuje na nazive pojedinih evidencija, njihove sadržaje (naziv obeležja) i »adrese« na kojima se mogu dobiti. U saradnji sa predstavnicima nadležnih organa i organizacija precizirani su na-

⁴ Ustav SFRJ, član 149, stav 2; Zakon o osnovama sistema državne uprave i o Saveznom izvršnom veću i saveznim organima uprave, član 26, 31—33. i dr.

⁵ Zakon o opštem upravnom postupku, čl. 171—172.

zivi pojedinih datoteka i obeležja. Iz sadržaja datoteka, isključena su ona obeležja koja su internog karaktera i uslovljena primenom automatske obrade podataka. Pregled podataka u pojedinim automatizovanim evidencijama i statističkim publikacijama pripremljen je radi upućivanja zainteresovanih korisnika gde se i kako se mogu dobiti raspoloživi podaci i informacije.

»Gradski zavod za informatiku je, da bi poboljšao informisanost o postojećem fondu podataka i o informacijama koje se iz njega mogu dobiti, izvršio identifikaciju automatizovanih evidencija (*datoteka*) u organizacijama koje putem automatske obrade podataka evidentiraju niz značajnih podataka. To su Gradski zavod za statistiku, Služba društvenog knjigovodstva SR Srbije — Glavna filijala u Beogradu, Republička zajednica penzijskog i invalidskog osiguranja, »Elektrodistribucija — Beograd«, »Infostan«, Radio-televizija Beograd, ZOIL »Dunav«, PTT Beograd i Gradski sekretarijat za unutrašnje poslove.

Pokazalo se da se u automatizovanim evidencijama koje se vode u okviru gradskih organa uprave i nekih javnih službi Grada, nalazi oko 1200 obeležja. U okviru statističkih publikacija koje se izdaju na saveznom, republičkom i gradskom nivou susrećemo nekoliko desetina hiljada obeležja. Svi su ovi podaci značajni za praćenje stanja i predlaganje i preduzimanje potrebnih mera u mnogim oblastima.« (*Pregled podataka, 1986, str. 7*).

(a) Tako, na primer, za potrebe Gradskog zavoda za statistiku vodi se između ostalog, i

— *Registar stanovništva* (koji sadrži sledeća obeležja: opština, mesna zajednica, biračko mesto, adresa, statistički krug, naziv ulice, ime i prezime, ime roditelja, pol, datum rođenja, mesto rođenja, narodnost, školska sprema i zanimanje), kao i

— *Datoteka hroničnih oboljenja* — nezarazna (koja sadrži sledeća obeležja: vrsta obolenja, ind. broj, tip dokumenta, godina podnošenja dokumenta, zdravstvena organizacija, oblast zdravstvene zaštite, opština/mesto, prezime i ime, očevo ime, matični broj građana, broj zdravstvenog kartona, prebivalište, naselje, ulica, kućni broj, godina rođenja, pol, zanimanje, privredna delatnost, kategorija zdravstvenog osiguranja, godina oboljenja, dijagnoza, faza oboljenja, na bolest posumnjao, ko boluje u porodici i ko je umro u porodici. Pojedinačni podaci iz ove evidencije dostupni su na pismeni zahtev društveno-političkim zajednicama, društveno-političkim organizacijama i pravnim licima, a zbirni podaci su dostupni svim zainteresovanim publikovanjem prepisivanjem na magnetni medijum, na listu i dr. (*Pregled podataka, 1986, str. 12—43, posebno str. 13. i 37*).

(b) Za potrebe *Gradskog sekretarijata za unutrašnje poslove*, vode se

— *Datoteka prekršaja javnog reda i mira* (sa sledećim obeležjima: podnosilac prijave — zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, informacije o zahtevu, kome se dostavlja u rad, podaci o pojavi i događaju, podaci o vremenu izvršenja, podaci o mestu izvršenja, podaci o učiniocu prekršaja i ostali operativni podaci);

— *Datoteka vozača motornih vozila* (sa odgovarajućim obeležjima);

— *Baza podataka o registrovanim motornim i priključnim vozilima* — *MOTOVOZ* (sa odgovarajućim obeležjima);

— *Datoteka prekršaja u saobraćaju* — *USPBGD* (sa odgovarajućim obeležjima) i *Datoteka saobraćajnih nezgoda* (sa odgovarajućim obeležjima). Pojedinačni podaci su dostupni organima uprave i ovlašćenim službenim licima na pismeni zahtev ili na lični uvid, a zbirni su dostupni svim ovlašćenim ko-

risnicima publikovanjem, prepisivanjem na magnetni medijum, na listu itd. Pojedinačni i zbirni podaci iz baze podataka o registrovanim motornim i priključnim vozilima dostupni su i preko terminala, odnosno na upit telefonom. (Pregled podataka, 1986, str. 60—64, posebno str. 61)

4. PRAVNA ZAŠTITA

4.1. *Istorijsko iskustvo.* Razmatranja i rasprave o pitanjima zaštite ličnosti i ličnih podataka, pratio je i jedan dubok i emocionalni potkontekst — želja da se ne dozvoli ponavljanje situacije iz poslednjeg svetskog rata kada su za ostvarivanje fašističkih i nacističkih političkih ciljeva stajale na raspolaganju *razne državne i javne evidencije o građanima* u kojima su, između ostalog, bili sadržani i podaci o rasnom poreklu i političkom ubedenju — podaci koji su na najnehumaniji mogući način bili zloupotrebljeni protiv onih o kojima su vođeni. (T. Riley, 1984, str. 9)

4.2. *Motivi za posebnu zaštitu.* Imajući u vidu povećanu mogućnost zloupotrebe koja se može javiti zbog sve šire primene kompjuterizovanih informacionih sistema, mnoge zemlje su, naročito razvijene, pristupile proučavanju i donošenju odgovarajućih zakonodavnih akata, pre svega, zakona sa ciljem posebne i neposredne pravne zaštite podataka. Glavni razlog tome i osnovni motiv za pristupanje posebnoj zakonodavnoj regulativi svode se na *neadekvatnost i neodgovarajuću primenljivost postojećih zakonskih propisa* na novonastale situacije. U razvijenim zemljama, situacija tzv. relativne informacione izolovanosti pojedinca, poslednjih se godina bitno promenila. Ovo je posledica izuzetnog razvoja kompjuterske tehnologije uopšte, a naročito spektakularni razvoj tehnologije za tzv. elektronsko praćenje i nadzor ponašanja pojedinca (*electronic surveillance and monitoring*).

»(Do nedavno) *elektronsko praćenje i nadzor* je uglavnom bilo ograničeno na audio uređaje (...), sada, međutim, tehnološka dostignuća su značajno proširila ovo polje dejstva, između ostalog, minijaturni odašiljači za audio praćenje, lagane kompakt TV kamere za video praćenje, poboljšane noćne kamere i video uređaji, kao i naročito veliki porast brojnih kompjuterski orijentisanih tehnika praćenja i nadzora. (Ovi) elektronski uređaji mogu se koristiti za praćenje i nadzor kretanja i postupaka pojedinca, njegove komunikacije i emocija (...) npr. psihološke i psihičke reakcije na određene okolnosti, ispitivanje poligrafom, analiza napetosti glasa, analiza daha, analiza moždanih talasa, kao načini da se odrede emocionalna stanja pojedinca...« (*Electronic Surveillance and Civil Liberties*, 1985, str. 9—13)

4.3. *Kontrola informacija.* Savremeni pristupi pitanju zaštite podataka stavljaju naglasak na tzv. *kontrolu informacija*. Na ovaj način omogućava se jasno (pravno) identifikovanje interesa koji je u pitanju (npr. kod vršenja nadzora i praćenja postupaka ljudi). Interes koji se ovde javlja predstavlja interes »samoodređivanja« sopstvene komunikacije sa drugima i odražava želju pojedinca i grupa da saopštavaju informacije o sebi kako nađu za shodno i kome nađu za shodno. Ovakve definicije odgovaraju savremenim pozitivnim društvenim i individualnim interakcijama.

»Privatnost je pravo pojedinca, grupa ili institucija da *sami za sebe odrede* kada, kako i u kojoj meri će se informacije o njima saopštavati drugim licima«. (A. Westin, 1967, str. 7)

4.4. *Propisi o zaštiti podataka.* Prvi propisi o zaštiti podataka u kompjuterizovanim informacionim sistemima javljaju se pre dvadesetak godina — prvi posebni zakon koji neposredno reguliše pitanje zaštite podataka donela je, 1970. godine u Nemačkoj, savezna država Hese. U svetu je danas na snazi *dvadesetak raznih zakona* koji regulišu materiju zaštite podataka (tj. prava privatnosti).⁶

5. STANJE PRAVNE ZAŠTITE U JUGOSLAVIJI

5.1. *Pravna zaštita u Jugoslaviji.* U našoj zemlji ova materija nije posebno regulisana, mada su neki aspekti dotaknuti Zakonom o osnovama društvenog sistema informisanja i o informacionom sistemu federacije (1981) — kao i predlogom za izmene i dopune ovog zakona (1987), odnosno Nacrtom zakona o obezbeđivanju i zaštiti informacionih sistema zasnovanih na primeni računara SR Srbije (1986). Analizom važećih propisa koji se odnose na materiju vođenja službenih i drugih evidencija,⁷ može se konstatovati da je pre svega utvrđena obaveza građana i drugih subjekata da pružaju tačne i potpune podatke u cilju ostvarivanja i zaštite javnog interesa, dok pitanje posebne pravne zaštite nije eksplicite regulisano. Prema postojećim propisima, pre svega, Zakonu o opštem upravnom postupku, mogućnost pravne zaštite u vezi s podacima koji se vode u službenim i drugim evidencijama (pa prema tome i u automatizovanim) može se ostvariti korišćenjem pravnih sredstava u upravnom postupku (žalba), odnosno sudskom zaštitom u upravnom sporu.

(a) Tako, uverenje i druge isprave o činjenicama o kojima se vodi službena evidencija izdaju se stranci na usmeni zahtev, po pravilu, istog dana po podnošenju zahteva, a najdavnije u roku od 15 dana, ukoliko propisom nije utvrđen drugi rok. Ukoliko se zahtev odbije, mora se o tome doneti posebno rešenje. Ukoliko se u predviđenom roku ne izda uverenje ili druga isprava, smatra se da je zahtev odbijen. U ovom slučaju može se analogno primeniti institut »čutanje uprave« (u skladu s članom 218, stav 2. ZUP-a). Međutim, ukoliko stranka na osnovu dokaza kojima raspolaže smatra da je uverenje, odnosno druga isprava nije izdata u skladu sa podacima iz službene evidencije, može zahtevati izmenu uverenja, odnosno isprave. Organ je dužan da donese posebno rešenje ako odbije zahtev stranke da joj izmeni, odnosno izda novo uverenje ili ispravu.⁸ I u ovom slučaju važi rok od 15 dana od dana podnošenja zahteva za izdavanje novog uverenja ili isprave, s tim što ukoliko to ne bude učinjeno u roku, smatra se da je zahtev odbijen. U slučaju da je i žalba stranke odbijena, odnosno ukoliko rešenje po žalbi ne bude do-

⁶ Za detaljni uporednopravni pregled zakonodavstva u vezi sa zaštitom ličnih podataka i aktivnosti na međunarodnom planu vidi: S. Lilić (koautor): *Projekt »Zaštita ličnih podataka u kompjuterizovanim informacionim sistemima — Komparativnopravna analiza«*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1987.

Do danas su sledeće zemlje donele posebne zakone kojima je regulisana oblast zaštite podataka, odnosno, prava privatnosti: Švedska (1973, noveliran 1980); SR Nemačka (1977) i posebno Savezna država Hese (1970 — van snage i 1986); Velika Britanija (1984); Francuska (1978); Danska (1978); Island (1981); SAD (1974); Kanada (1982); Kanadska država Kvebek (1982); Austrija (1978); Izrael (1981); Pored navedenih posebnih zakona, odgovarajući zakoni o zaštiti podataka postoje, ili se pripremaju, još i u Belgiji, Norveškoj, Luksemburgu, Novom Zelandu, Holandiji, Švicarskoj, Španiji i Portugalu.

⁷ Pre svega, Zakona o uvođenju jedinstvnog matičnog broja građana (1976).

⁸ Zakon o opštem upravnom postupku (1986).

neto, stranka može tražiti sudsku zaštitu podnošenjem tužbe za pokretanje upravnog spora — u skladu s odredbama Zakona o upravnim sporovima.⁹

(b) Ukoliko je reč o uverenju ili ispravi o kojima se ne vodi službena evidencija, nadležni organ, odnosno organizacija, dužna je da rešenje o odbijanju zahteva donese i dostavi stranci u roku od 30 dana od dana podnošenja zahteva, a ukoliko se tako ne postupi, smatra se da je zahtev stranke odbijen. I u ovom slučaju mogućnost pravne zaštite ostvaruje se istim sredstvima i istim postupkom kao i za uverenja i isprave o kojima se vodi službena evidencija.

(c) Osim toga, načelna je moguća primena tzv. posebne sudske zaštite sloboda i prava zajamčenih ustavom, ukoliko je takva sloboda ili pravo povređeno konačnim pojedinačnim aktom, odnosno radnjom službenog lica u organu uprave ili odgovornog lica u samoupravnoj ili drugoj organizaciji i zajednici (član 66—76. ZUS-a) — pod posebnim uslovima koji su predviđeni. Domašaj ove zaštite, međutim, više je principijelnog nego praktičnog karaktera.

5.2. *Pozitivno zakonodavstvo.* Kao što je istaknuto, propisima naše zemlje nije predviđen posebni pravni režim, niti posebna sredstva pravne zaštite podataka uopšte pa, prema tome, ni u vezi s vođenjem automatizovanih službenih i drugih evidencija. Prikupljanje, obrada i korišćenje podataka, regulisana je odgovarajućim ustavnim, zakonskim i drugim odredbama o društvenom sistemu informisanja. (*Zbirka propisa, 1986*)

»Društvenim sistemom informisanja osigurava se usklađeno evidentiranje, prikupljanje, obrada i iskazivanje podataka i činjenica značajnih za praćenje, planiranje i usmeravanje društvenog razvoja, kao i dostupnost informacija o tim podacima i činjenicama. Delatnost u oblasti društvenog sistema informisanja od posebnog su društvenog interesa.« (*Ustav SFRJ: čl. 75*)

»U društvenom sistemu informisanja podaci i informacije osiguravaju se organizovanjem usklađenog i povezanog sistema evidentiranja, prikupljanja, obrade, prenosa i dostupnosti tih podataka i informacija na osnovu zakona ili samoupravnog opšteg akta u skladu sa zakonom.« (*Zakon o osnovama društvenog sistema informisanja: čl. 2. stav 3*)

»Podaci i informacije koje se osiguravaju društvenim sistemom informisanja javni su i uz jednake uslove dostupni svim subjektima društvenog sistema informisanja ako zakonom ili samoupravnim općim aktom nije određeno da su tajna.« (*Zakon o osnovama društvenog sistema informisanja: čl. 9*)

5.3. *Evaluacija stanja.* Realizacija ovih stavova, međutim, nije dala očekivane rezultate. Prema pojedinim ocenama stanja u ovoj oblasti, pokazuje se da su ostvareni efekti društvenog sistema informisanja, u proteklih nekoliko godina, znatno manji od očekivanih i društveno potrebnih.

»Analiza stanja u oblasti društvenog sistema informisanja pokazuje da društveni sistem informisanja još uvek ne deluje jedinstveno i usklađeno zbog različitih i nedovoljno jasnih koncepcijskih opredeljenja, što ima za posledicu da se i dalje mnoge aktivnosti odvijaju parcijalno čime se neracionalno koriste i društvena sredstva i kadrovski potencijal.« (*Predlog izmena i dopuna, 1987, str. 2*)

5.4. *Izmene i dopune sistemskog zakona.* Izvesne novine predviđene su *Predlogom za izmenu i dopunu Zakona o osnovama sistema društvenog infor-*

⁹ Zakona o upravnim sporovima (1977).

misanja i o informacionom sistemu federacije. Od većeg broja odredbi, posebnu pažnju zaslužuje odredba člana 24-h:

»Podaci i informacije društvenog sistema informisanja čija se zaštita obezbeđuje ovim Zakonom, mogu se prikupljati samo ako za to postoji pravni osnov, ili uz pristanak subjekta o kome se podaci ili informacije prikupljaju. (Ove) podatke i informacije prikupljaju, obezbeđuju, čuvaju, obrađuju i prenose subjekti ovlašćeni zakonom, drugim propisom ili samoupravnim opštim aktom. (Podaci) se mogu koristiti samo za namene za koje su prikupljeni. Namena podataka i informacija mora biti određena pre početka prikupljanja. Subjekt može zahtevati izmenu netačnih, dopunu nepotpunih podataka o sebi i brisanje podataka o sebi, za koje se ne može dokazati da su tačni, ili su prikupljeni na nedozvoljen način.« (Predlog izmena i dopuna, 1987, čl. 24-h)

5.5. *Nacrt Zakona SR Srbije*. Posebnu pažnju privlači *Nacrt zakona o obezbeđivanju i zaštiti informacionih sistema zasnovanih na primeni računara* (1986). Taj nacrt je pokušaj da se koliko-toliko »uvede red« u oblast pravne zaštite podataka u kompjuterizovanim sistemima. Međutim, osnovni nedostatak mu je dvojak: (a) taj zakon se već skoro dve godine nalazi u fazi »nacrt« i (b) akcenat je na zaštiti »informacionih sistema«, umesto na podacima, posebno ličnim. Ipak, i pored toga, usvajanjem tog zakona bio bi veliki korak napred u odnosu na postojeću situaciju, a posebna prednost bi mu bila (uz odgovarajuću korekciju sadržine pojedinih odredbi) ta što sadrži svega 26 članova! Iz tih razloga daćemo nešto širi izvod iz teksta. Prema Nacrtu, zakon bi imao sledeće delove: I. Osnove odredbe (čl. 1—5); II. Zaštita subjekata u informacionom sistemu (čl. 6—12); III. Mere obezbeđivanja i zaštite informacionog sistema (čl. 13—17); IV. Zaštita prenosa podataka preko državne granice (čl. 18—20); V. Kaznene odredbe (čl. 21); VI. Nadzor nad sprovođenjem zakona (čl. 22) i VII. Prelazne i završne odredbe (čl. 23—26).

»Ovim zakonom se uređuje zaštita subjekata u informacionom sistemu, obezbeđivanje i zaštita informacionog sistema, prenos podataka preko državne granice i druga pitanja u vezi sa obezbeđivanjem i zaštitom informacionog sistema zasnovanog na primeni računarske i druge informacione opreme (u daljem tekstu: informacioni sistem).« (čl. 1)

»Subjekt zaštite, u smislu ovog zakona, je svako fizičko i pravno lice o kome se prikupljaju podaci u okviru informacionog sistema (u daljem tekstu: subjekt). Zaštita subjekta u informacionom sistemu obuhvata skup mera usmerenih na sprečavanje zloupotreba, slučajnih grešaka, nepravilnog i nedozvoljenog prikupljanja, evidentiranja, čuvanja, obrade, iskazivanja i korišćenja podataka, kao i izmena ili uništenje prikupljenih podataka.« (čl. 2)

»Podaci koji se prikupljaju u okviru informacionog sistema treba da odgovaraju osnovnoj nameni za koju se prikupljaju i da se koriste u skladu sa tom namenom ili u svrhe koje nisu u suprotnosti sa osnovnom namenom.« (čl. 6)

»Subjekt, u okviru informacionog sistema, ima pravo da traži, odnosno predlaže:

- uvid u prikupljene podatke;
- ispravku prikupljenih podataka, ukoliko su podaci netačni;
- zabranu korišćenja prikupljenih podataka, ukoliko se njihova tačnost, odnosno netačnost ne mogu utvrditi, ili ukoliko su prestali da važe uslovi pod kojim su podaci prikupljeni;
- brisanje prikupljenih podataka, ukoliko su prestali da važe uslovi pod kojima su podaci bili prikupljeni;

— uvid u koje svrhe se mogu koristiti prikupljeni podaci i kojim subjektima društvenog sistema informisanja su dostupni.« (čl. 9)

5.6. *Mogući zaključci.* Na osnovu iznetog, kao i na osnovu sumarnog uvida u našu situaciju moguće je *konstatovati*:

1) Pitanje pravne zaštite podataka u kompjuterizovanim informacionim sistemima danas je od prvorazrednog pravnog i političkog značaja u razvijenim zemljama sveta.

2) U Jugoslaviji se automatska obrada podataka već razvila do te mere da je pravna regulacija pravne zaštite neophodna.

3) Pravna zaštita podataka u kompjuterizovanim informacionim sistemima posebno mora biti obezbeđenja u odnosu na automatizovane službene evidencije.

4) Postojeća zakonska regulativa u oblasti društvenog sistema informisanja u našoj zemlji nije ispunila očekivanja.

5) Uočava se odsustvo posebnih pravnih sredstava zaštite lica o kome se prikupljaju podaci (iako inostrana iskustva jasno govore da tradicionalna pravna zaštita nije dovoljno efikasna u uslovima razvijene informacione tehnologije).

6) Ni jednim propisom ili izmenom nije predviđeno postojanje nekoga stručno-političkog tela ili posebno ovlašćenog organa koji bi se naročito starao o »zaštiti ličnih podataka i sloboda« — iako savremena svetska opredeljenja nedvosmisleno idu u tom pravcu (npr. Francuska, SR Njemačka, Velika Britanija i dr.).

7) Određena zakonodavna rešenja u vezi sa zaštitom podataka u kompjuterizovanim informacionim sistemima već duže vreme se nalaze »u pripremi« iako su sadržinski relativno dobro postavljena.

8) Neophodno je kao urgentno razmotriti i mogućnost da se oblast zaštite podataka u kompjuterizovanim informacionim sistemima reguliše na *saveznom* nivou kako bi se postigao maksimalan efekt.

9) Najcelishodnije bi bilo *iskoristiti priliku postojećih* ustavnih promena da se i pitanje obezbeđenja i zaštite podataka u automatizovanim službenim i drugim evidencijama adekvatno reguliše.

10) Iz navedenih razloga, a u cilju uključivanja naše zemlje u savremene međunarodne tehnološke i informatičke tokove, treba posebno razmotriti mogućnost primene *međunarodnih dokumenata*, budući da je Jugoslavija (pored svog angažovanja u Pokretu nesvrstanih), evropska i mediteranska zemlja i da je članica brojnih međunarodnih organizacija.¹⁰ To samo potvrđuje već izražena stručna mišljenja i stavove eksperata iz ove oblasti da je neophodno hitno i sadržinsko angažovanje naučnih i stručnih radnika iz ove specifične oblasti prava kako bi se realizovala adekvatna pravna zaštita u vezi s vodenjem automatizovanih evidencija.

¹⁰ Ovo se, između ostalog, odnosi i na poseban status *Jugoslavije* u okviru Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), čije su »Smernica za zaštitu ličnih podataka u kompjuterizovanim informacionim sistemima i transnacionalnom prenosu podataka« postale uzor za veoma efikasnu zakonodavnu regulativu i zaštitu ličnih podataka u kompjuterizovanim informacionim sistemima u nizu zemalja sa najrazličitijim društvenim, ekonomskim i političkim sistemima.

STRUČNA LITERATURA I IZVORI

- Bessonnet, Cary de: *An Automated Intelligent System Based On A Model Of A Legal System*, Rutgers Computer & Technology Law Journal, Volume 10. No. 1, 1983.
- Bing, Jon: *Developing Knowledge Based Legal Systems For Public Administration*, Law/Technology, Vol. 20, No. 1, Washington, D. C., 1987, str. 1—59.
- Bing, Jon: *Hanbook of Legal Information Retrieval*, Amsterdam-New York-Oxford, 1984.
- Burnham, David: *The Rise of the Computer Stat*, New York, 1979.
- Electronic Surveillance and Civil Liberties*: Congress of The United States, Office of Technology Assessment, Washington, D. C., (20510) 1985.
- Flory A, & Corze, H: *Informatique Juridique*, Paris, 1984.
- Garcia, D. de Santis: *Introducao a Informatica Juridica*, Sao Paulo, 1978.
- Garner, Anne: *Overview of Artificial Intelligence Approach To Legal Reasoning*, u zborniku »Computing Power and Legal Reasoning« Edited by Charles Walte, West Publishing Co, St. Paul, 1986, str. 247—274.
- Grimmer, Klaus: *Informationstechnik in öffentlichen Verwaltungen*, Basel/Boston/Stuttgart, 1986.
- Informatique et droit en Europe*, Universite Libre de Bruxelles, Bruxelles, 1984.
- Kavran, Dragoljub: *Laws and Regulations on Information Systems — Development and Operation* (Prepared For The Department Of Technical Cooperation For Developmen, United Nations), 1987.
- Lilić, Stevan: *Teorijske osnove pravnih informacionih sistema*, Pravni fakultet, Beograd, 1978.
- Lilić, Stevan: *Data Protection and New Technologies In Public Administration*, European Center For Research and Documentation In Social Sciences, 1987.
- Lilić, Stevan (koautor): *Zaštita ličnih podataka u kompjuterizovanim informacionim sistemima — Komparativno-pravna analiza*, Projekt, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1987.
- McCarty, Throne: *Intelligent Legal Information Systems — Problems and Prospects*, Rutgers Computer & Technology Law Journal, Volume 9, No. 2, 1983.
- Melezinek, A., Kornhauser, A., Sturm, L.: *Technik und Informationsgesellschaft (Information, Technology and Society)*, Referate des 16. internationalen Symposiums »Ingenieurpädagogik '87«, Darmstadt, 1987.
- Miller, Arthur R.: *The Assault On Privacy — Computers, Data Banks and Dossiers*, The Universitu of Michigan Press, Ann Arbor, 1971.
- Nacrt zakona o obezbeđivanju i zaštiti informacionih sistema zasnovanih na primeni računara*, Republički komitet za nauku, tehnologiju i informatiku, SR Srbije, Beograd, novembar 1986.
- Naisbett, John: *Megatrendovi — Deset novih smjerova razvoja koja mijenjaju naš život*, Globus, Zagreb, 1985.
- Niblett, G. B. F.: *Digital Information And The Privacy Problem*, OECD, Paris, 1971.
- Opšti projekt informacionog sistema organa uprave opštine* (skraćena verzija), Institut Mihajlo Pupin, Beograd, maj 1987.
- Pirnat, Rajko: *Primjena računala u javnoj upravi*, seminar »Kompjutori i pravo«, Brioni 20—21. april 1987.
- Plavšak, Nina: *Pravni informacioni sistem Vrhovnog suda SR Slovenije*, Seminar »Kompjuter i pravo«, Brioni, 20—21. april 1987.
- Pregled podataka u pojedinim automatizovanim evidencijama i statističkim publikacijama*, Gradski zavod za informatiku, Beograd, 1986.
- Predlog* (sa obrazloženjem) za donošenje Zakona o izmenama i dopunama Zakona o osnovama društvenog sistema informisanja i o informacionom sistemu federacije sa Nacrtom zakona, Savezni sekretarijat za informacije i Savezni sekretarijat za pravosuđe i organizaciju savezne uprave, Beograd, mart 1987.
- PRIS* Konceptija Pravosudnog informacionog sistema Jugoslavije (PRIS), Nacrt. Savezni sekretarijat za pravosuđe i organizaciju savezne uprave — Zavod za informatiku saveznih organa i Savezni sud, Beograd, septembar 1986.
- Program razvoja informacionih sistema državnih organa i SIZ društvenih delatnosti u SR Srbiji* (bez pokrajina) za period 1981—1985, Institut »Mihajlo Pupin«, Beograd, 1980.

- Pusić, Eugen: *Upravni sistemi*, Zagreb, 1986.
- Riley, Tom: *Data Protection Today and Some Trends*, Law/Technology, Vol. 17, No. 1, Washington, D. C., 1984.
- Sturm, Lovro: *Pravni aspekti zaštite podataka u savremenim informacionim sistemima*, Analiz Pravnog fakulteta u Beogradu, br. 6, 1986, str. 652—665.
- Sturm, Lovro: *Razmišljanja o nekaterih naslednih teorija informacij za javno uprav*, Vestnik, IJDUR, 3—4/1970.
- Simons, G. L.: *Privacy In The Computer Age*, Manchester, 1982, str. 15—16.
- Ustav SFRJ* Službeni list SFRJ, br. 9/74.
- Westin, Alan: *Privacy and Freedom*, New York, 1967.
- Wolk, Stuart & Luddy, William: *Legal Aspects of Computer Use*, Engelwood Cliffs, NJ, 1986.
- YUSPI-EM Jugoslovenski sistem pravnih informacija — eksperimentalni model (YUSPI-EM), Inštitut za javno upravo — Pravna fakulteta v Ljubljani, 1972.
- Zakon o opštem upravnom postupku*, Službeni list SFRJ, br. 47/86.
- Zakon o upravnim sporovima*, Službeni list SFRJ, br. 4/77.
- Zakon o osnovama društvenog sistema informisanja i o informacionom sistemu federacije*, Službeni list SFRJ, br. 68/81.
- Zakon o osnovama sistema državne uprave i o Saveznom izvršnom veću i saveznim organima uprave*, Službeni list SFRJ, br. 23/78.
- Zakon o uvođenju jedinstvenog matičnog broja građana*, Službeni list SFRJ, br. 58/76.
- Zbirka propisa iz oblasti informatičke djelatnosti*, Informator, Zagreb, 1986.
- Zupančič, Boštian: *Možnosti za izdelavo ekspertnog sistema v (kaznenem) pravu*, Zbornik »Pravni aspekti varstva in uporabe računalniških programov in podatkovnih baz«, Nova Gorica, 1988, str. 157—165.

Summary

Dr. Stevan LILIĆ

LEGAL ASPECTS OF THE DATA PROTECTION IN AUTOMATIZED OFFICIAL REGISTERS

Collection, processing and an use of the data has always played an important role in the working of the social system and the performance of the functions of authority. The existing legal institutions, however, — from the legislation to the judiciary — have not been capable to catch up with a development of technological inovations. Legal questions are of a particular significance in such activities of a public administration, whereas the powerfull devices of the new technologies have been in a greater measure applied, such as registers, overview, etc.

By an introduction of the informatic technology, official and other registers have been transfered to computerized systems within the specialized expert institutions. Our legislation has not provided for a particular legal regime, or special means of legal protection of data whatsoever, and therefore nor for the automatized official and other registers.

For these reasons, and in order to facilliate an inclusion of our country into the contemporary international technological and informatic currents, oppotunities of application of the international documents should be particularly considered, since Yugoslavia (besides to its engagement in the analigned movement) is an European and Mediterranean country, and the member state in the numerous international organizations. This only supports already expressed expert opinios in this area, that it should urgently and substantially to engage scientists and experts of this specific legal discipline so that an adequate legal protection in relation to official automatized registers would be provided.